

Beretning om de to store Brandulykker, der hjemsøgte Ringsted 1747 og 1806

Af *Lauritz Hansen*

Ved et af mine Besøg i Landsarkivet i København for nogle Aar siden, hvor jeg bl. a. studerede de gamle Kirkebøger for Ringsted Menighed, var der særlig en Trolovelse- og Vielses-Protokol fra 1747, som fangede min Interesse, idet jeg i denne fandt en Beskrivelse af den store Brand i Ringsted i 1747, vel den største Brand, der nogensinde har ramt Ringsted. Beskrivelsen er nedskrevet af den daværende Sognepræst, *H. O. Guldborg*, der ligeledes har skrevet Indledningen til Protokollen.

Jeg foreviste denne Beskrivelse til et Par af Landsarkivets Medarbejdere, der fandt, at den var af stor historisk Interesse, og at ingen dem bekendt tidligere havde givet sig af med at afskrive den, hvorfor jeg gav mig til at studere Protokollens gulnede Blade, hvis Skrift paa sine Steder var meget utydelig.

Blandt de mange Ildebrande, som gennem Tiderne har ramt Ringsted, er det særlig de to store Brande 1747 og 1806, der har sat Spor i Byens Historie. Minderne om disse grufulde Begivenheder har fra Slægt til Slægt fæstnet sig i Bevidstheden hos mange gamle Ringstedere.

Beretning om de to store Brandulykker, der hjemsøgte Ringsted 1747 og 1806

Om Branden i 1806 har man ogsaa bevaret en udførlig Beretning. Den findes i Det kgl. Bibliotek, og er nedskrevet af residerende Kapellan ved Sct. Bendts Kirke *Adolph Petersen*. — En mere sanddru Beretning om de to uhyggelige Begivenheder, som de to Ringsted-Præster har nedskrevet, kan vel næppe tænkes.

Jeg lader nu hidsætte Pastor Guldbergs Forord til den gamle Kirke-Protokol, og hans Beretning i denne, om den grufulde Brandkatastrofe, hvor fire Femtedele af Byen brændte, og hvor 74 Ejendomme gik op i Luer.

EN TROLOVELSES PROTOCOLL, *bestaaende af 184* — *Pag: eller Sider, hvori Sogne-Præsten for Ringsted-Menighed haver ved Aar og Dag at indføre alle de Personers Navne, som i Ringsted-By og Sogn troloves eller efter Kongelig allernaadigste Bevilling sammenvies hjemme i Huset tilige med deres Trolovers Navne, der caverer for, at der intet i Guds eller Kongens Lov som forbyder de tvende der forlanger af Præsten at troloves eller copuleres, at komme tilsammen i Ægteskab.*

Trolovelse var oprindelig i Norden den ægteskabsstiftende Handling, hvortil Kirken i Middelalderen føjede den paafølgende kirkelige Vielse. Trolovelse foregik i Hjemmet som en verdslig, men retsgyldig Ceremoni, hvorved Parrets Hænder lagdes i hinanden, og der veksledes Trolovelsesgaver i Vidners Paasyn. Efter Reformationen betragtedes Trolovelse endnu længe som det egentlige Bryllup, hvorved Samlivet indleddedes, og var saaledes endnu almindelig hos Almuen i det 18. Aarhundrede, indtil en Forordning af 1799 afskaffede Trolovelse som retstiftende Led i Brylluppet.

Lauritz Hansen

Pastor Guldberg skriver om Branden:

— Denne Trolovelses-Bog er indrettet paa ny, efter at den forrige, der begyndte med det 18. Seculo fra Aar 1701, var forkommen for mig undertegnede, i den jammerfulde Ildebrand, der Aar 1747 den 16. August en Time over Middag overgik Ringsted By, hvori ikke alene alle Huse og Vaaninger tillige med halt Gods og Bohave blev lagt i Aske hos de fleste, men og tre friske Mennesker og tvende senge-liggende Mennesker blev levende brændte, kvalte og stegte, formedelst at det blæste en Himmelstorm.

Sammeledes og dertil lang Tid tilforn havde der været en stor Tørke, og der var lidet Vand udi Brøndene. Ja, de fleste af Byens Folk var og i Marken ved Kornhøsten. Ved en Drengs Uforsigtighed, der løb udi Haven med en antændt Lunte for at brænde en Bøsse af som var ladet, der og gav et Knald, kom der først Ildløs over Middag i Snedker J o h a n K a l o w s Hus, liggende næsten midt i Nørregade paa den vestre Side, og hørende den skydende Drengs Fader til, hvorfra Ilden ved Vinden fløj tværs over Gaden, og i en Hast stak derpaa paa østre Side nogle Huse i Brand, hvorpaa var lagt Straatag, hvilket foraarsagede at begge Sider af Nørregaden saa godt som paa én og den samme Tid blev anstukne og brændte rundtenom op ad og ned ad, saa at paa mindre end en halv Time stod alle Ting der kunde brænde i lysende Lue, paa begge Sider fra Nørre-Bom af til Vester-Bom, og paa den anden og østre Side til det saakaldte Pileborg, og alle Huse og Gaarde bleve i denne Circumferentz lagte i Aske, men Klostret og Kirken og alle Huse fra Kirken af paa den søndre Side af Byen ned i Sct.

Beretning om de to store Brandulykker, der hjemsøgte Ringsted 1747 og 1806

Hans Sogn (hvori ogsaa de Huse paa den østre Side bleve staaende) bleve dog sparede for Ilden og frelste, hvori de afbrændte, Gud være Ære; fandt imod den paafølgende Vinters Tid nogen Ly og Læ, skønt mange maatte søge Hus uden Bys, endog i fremmed eller andre Sogne, saasom det var de ringeste og daarligste af Byens Vaaninger, der imod alt Forhaabning, alene ved Guds Forsyn og Naade, gik fri og uskadt igennem Ilden og tillige med ikke var den tredie Part engang deraf. Ved den naadige Guds Hjælp og Kong Friederich den femtes Gaumildhed blev dog alle disse afbrændte Pladser inden fem Aars Tid opbygte igen, undtagen det store Værtshusets-Plads, der end paa denne Dag da dette skrives ligger øde tillige med den næste Plads derhos, der og hørte før Branden, Jørgen Jørgensen Rothenbourg til. Ringsted, den 29. Juni Aar 1753.

H. GULDBERG

Af Ringsteds Kirkebog for 1747

Løverdagen den 19. August begravedes tvende Lig, nemlig NIELS ALLERUP og DORTHE JORDEMODER, hvilke begge omkom i den store ulykkelige Ildebrand, som skete om Fredagen den 16. hujus (kom begge i samme Grav uden Kiste).

Løverdagen den 26. August begravedes CHRISTIAN HØYERS ENKE og hendes Søster, som begge omkom paa samme Tid og Maade i Ildebranden, nedsat i Sct. Bendts Kirke.

Samme Dag begravet ANDREAS WILDMANS Hustrus Moder paa Sct. Bendts Kirkegaard.

H. GULDBERG

Indkørsel til Byen fra Nord, „Nørre Port“. Nørregade under Genopbygningen efter den store Brand 1747. Kong Frederik den 5. gæster Byen den 13. Maj 1749.

(Det kgl. Bibliotek - efter Tegning af P. J. Grønvold)

Til denne ulykkelige Brand knytter der sig en mundtlig Overlevering, som maaske vil være at betragte som et Sagn, men som dog fortjener at nævnes. En af mine allerældste Meddelere om det gamle Ringsted har fortalt mig om dette, og at han havde sin Viden fra forlængst afdøde Garvermester *Larsen*, der boede i Nørregade, hvor nu Automobilhandler M. Geertsen har Forretning (Naboejendommen til den Ejendom, hvor Ilden opstod, og hvor der nu er Købmandsforretning). Garver *Larsen* havde ofte fortalt om denne Begivenhed, som den var blevet fortalt ham af hans Bedstefar, og som den var blevet fortalt ham af hans Far.

Det berettes i Følge nævnte Overlevering, at Ophavsmanden til Branden var en ung Student, en Søn af Snedker *Johan Kallow*, hos hvem Ilden opstod. Studenten var hjemme paa Besøg og var ikke med paa Høstarbejde og var den eneste, der var hjemme paa dette Tidspunkt af Dagen, idet alle, der overhovedet var i Stand til at kunne bestille noget, var i Marken. Dette lyder iøvrigt meget troværdigt og stemmer ogsaa med Pastor *Guldbergs* Beretning. Dernæst berettes det, at Studenten, efter denne frygtelige Ulykke, han havde forvoldt, blev stemplet som en Forbryder og burde have Lovens allerstrengeste Straf. Ingen Straf kunde være for haard til saa stor en Misdæder. Den arme Student blev lagt i Lænker og paa en af Datidens stive Fragtvogne befordret til København for dær at blive dømt. Man naaede dog ikke saa langt, idet han var død af Pinsler og Skræk, inden man naaede Hovedstaden.

Denne mundtlige Overlevering, hvor troværdig den end kan lyde, bør man dog tage med et vist Forbehold, ogsaa af den Grund, at Pastor *Guldberg* ikke har nævnt noget om

Lauritz Hansen

Studenten i sin Beretning, men omtaler, at det var en Dreng, der ved sin Uforsigtighed var Skyld i den frygtelige Brand. Men trods dette hviler der en vis Mystik over denne Begivenhed, idet saadanne mundtlige Overleveringer ofte bæ-

Indkørsel til Ringsted fra Vest. „Vestre Port“, med Sct. Bendtsgade og Kirken i 1700-Aarene. Bag Træerne ses den gamle Post- og Gæstgivergaard. I Baggrunden ses Bommen og det lille Bombus.

(Nationalmuseet - efter Tegning af Løffler)

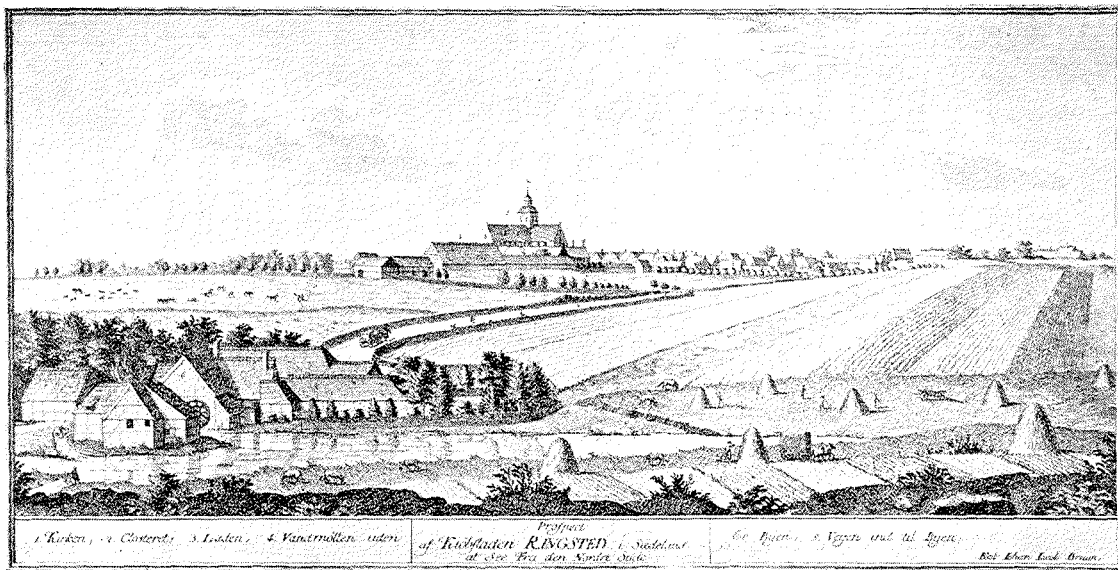
rer noget rigtigt med sig. Dertil kommer, at Pastor Guldbergs Beretning først er nedskrevet ca. 6 Aar efter Branden, og at man i Benævnelsen Dreng eller Student med Hensyn til Alder efter den Tids Opfattelse ikke saa nogen væsentlig

Beretning om de to store Brandulykker, der hjemsogte Ringsted 1747 og 1806

Forskæl, idet man brugte Benævnelser Dreng, indtil en ung Mand var fuldvoksen.

— — — — —

Hvordan har Ringsted set ud før den omtalte Brand med Hensyn til Bebyggelsen? Herfor har man ingen som helst sikker Viden. Dog, helt paa bar Bund er man ikke, idet der ogsaa her foreligger mundtlige Overleveringer, som man har god Grund til at tro paa. Saa godt som alle de ved Branden 1747 nedbrændte Bygninger var af tarvelig Oprindelse og daarligt byggede. Vel var Husene teglhængte mod Gaden, men mod Gaarden var de fleste tækket med Straa og var som saadan et let Bytte for Ilden. I mange af Husene var der end ikke Gavlmur i Loftetagen mellem disse (det havde der ikke været Raad til), og der var som saadan en aaben Loftforbindelse, saaledes at man i en hel Husrække igennem kunde se gennem Husenes Tagetager. Ja, saaledes lyder de mundtlige Overleveringer, der er bevaret fra Slægt til Slægt, helt op til vore Dage. Der fandtes ingen Brandforsikringer paa den Tid (Købstædernes almindelige Brandforsikring blev først oprettet 1761), saaledes at man, som man senere blev i Stand til, af Taksationsprotokollerne kunde danne sig et Billede af, hvorledes de forskellige Bygninger var byggede, og hvorledes disse var indrettede. Armod og Fattigdom prægede den største Del af Byen, og underligt er det ikke, naar man véd, at Ringsted gennem flere Hundrede Aar var en liden By, som kun i meget ringe Grad bar Spor af fordums Storhed, fra en Tid, da den var den anseligste By paa Sjælland. Vor Historie kan berette om dette. Dertil kommer, at Ringsted i en særlig Grad har været hærget af mange Ildebrande, hvoraf flere har været af voldsom Art. I Middel-

Ringsted 1755, set fra Sydvest. Prospekt af J. J. Bruun. Øverst ses Sct. Bendts Kirke og Ringsted Kloster med byen i Baggrunden. I Forgrunden ses den gamle Vandmølle „Have Mølle“.

(Det kgl. Bibliotek)

alderen omtales Brande (Trap nævner 1241 eller 1242). I Aaret 1534 berettes om en stor Brand og atter Aar 1550, hvor Byen for en stor Del nedbrændte. Borgerne klagede over ikke at kunne faa Bygningstømmer til Opbygning af deres Huse, og i den Anledning udgik der Kongebrev til Abbederne i Sorø og Ringsted Klostre, at Borgerne skulde have Hjælp fra Klostrenes Skove. Aar 1590 var der igen en stor Brand, hvor den bedste Del af Byen gik op i Luer. Atter 1693 nedbrændte Størstedelen af den fattige By. Og i 1717 var der igen en stor Brand. Dernæst kommer saa den omtalte store Brand i 1747, hvor tilmed fem gamle Mennesker ynkeligt omkom i Luerne. Dette blev dog ikke Afslutningen paa Brandene i Ringsted i 1700-Aarene, idet der 1793 igen udbrød en Brand, dog ikke af saa stort et Omfang som den forrige, men som dog foraarsagede, at 14 Huse og Gaarde nedbrændte, og 5 andre blev beskadigede og delvis ødelagte. Dette skete Natten mellem den 10. og 11. Marts, og hvor de fleste af de Brandlidte mistede deres Kreaturer og rørlige Ejendom. Det hedder fra den Gang, at flere maatte ganske nøgne flygte for Ilden. Denne opstod hos en Bager i Sct. Hansgade Nr. 3 (nuværende Bagermester Jensens Ejendom).

Endnu var det ikke nok med de store Brande i Ringsted. Kun 13 Aar forløb, før den røde Hane atter galede over den haardt ramte By, idet der 1806, den 21. juni, udbrød en Brand paa Ringsted Kloster, foraarsaget ved en Landstrygers uforsigtige Omgang med Ild, med det Resultat, at Klostret med alle dets Bygninger, den sydlige Side af Sct. Bendts-gade, samtlige Bygninger langs Torvets Vestside og Sct. Hansgades sydlige Side, samt de daværende Bygninger ved Sct. Hansgades modsatte Side fra det nuværende „Lille Torv“ og udefter.

Lauritz Hansen

Branden den 21. Juni 1806

De forrige Brande havde skaaet Kirken. Denne Gang opstod Ilden i det sydvestlige Hjørne af Byen, i en af Klosters Udbygninger, og da Klostret var sammenbygget med Kirken og alle Klosters Bygninger var straatækkede, var Brandfaren saaledes meget stor.

Ilden angreb derefter Klosterboligen, dernæst Kirken og Landstingshusets Tagværk, antændte videre Klokkerboligen og den gamle Post- og Gæstgivergaard ved Sct. Bendts Gades Sydside (den nuværende Postgaard er af senere Dato), sprang derefter over Torvet og antændte de to nederste Ejendomme ved Torvets Østside, videre til Sct. Hansgade, hvis Baghuse ligeledes var tækket med Straa. Alle bygninger i denne Gade fra Matr. 86—105, begge iberegnet, nedbrændte, hedder det i Beskrivelserne fra dengang.

Sluknings- og Redningsarbejdet udførtes med stor Energi af Byens Borgere og Bønder fra Omegnen. Alle Vegne maatte man flytte Møbler ud, idet man ikke vidste, hvilken Retning Ilden kunde tage. Derved blev en Mængde Bohave ødelagt, ligesom al Sæden i Stubmarken bag Byen blev nedtrampet.

Om Byens Brandredskaber hedder det: — Saa megen Grund man har til at rose vore uforsagte Brandfolk, saa ringe synes denne Bys Brandredskaber at være.

Ringsted havde før Branden i 1806 (i 1801) kun 817 Indbyggere og ialt 121 Ejendomme, heri medregnet Kirken og Landstingshuset. Heraf fremgaar det af Brandtaxations-Protokollerne i Landsarkivet, at ca. 40 Ejendomme havde været angrebet af Ilden, og langt over Halvdelen af disse

Beretning om de to store Brandulykker, der hjemsøgte Ringsted 1747 og 1806

nedbrændte totalt, foruden Ringsted Kloster, hvis Bygninger alle nedbrændte til Grunden.

Et sørgeligt Syn frembød Ringsted hin Juniaften. Næsten en Fjerdedel af Byens Befolkning var husvilde, og hvad der yderligere øgede Elendigheden var, at kun nogle ganske faa af de brandlidte havde deres Ejendele forsikrede. Dernæst var der Mangel paa de nødvendige Levnedsmidler i den ødelagte By. Stor Glæde vakte det derfor, da Grev *Danne-skjold* til Gisselfeld samme Aften sendte en Vogn med Levnedsmidler til Fordeling mellem de mange ulykkelige Mennesker.

Sovesteder maatte man indrette som man bedst kunde hos Naboer og Venner, hvis Hjem var undgaaet denne frygtelige Ildsvaade.

Der blev dog ydet de brandlidte al den Hjælp det var muligt, og der indkom straks flere betydelige Pengegaver fra kendte Mænd, hvoraf kan nævnes: *Kronprinsen* (den senere Frederik den 6.) og *Kronprinsessen* 600 Rdlr., Grev *Moltke*, Bregentved, 150 Rdlr., Baron *Otto Reedtz-Thott*, Gaunø, Købmand *Smith*, Ringsted, Major *Neergaard*, Skjoldenæsholm, hver 100 Rdlr.

Den 24. Juni, umiddelbart efter Branden, bragte „Københavnske Tidender“ (nu „Berlingske Tidende“) et Opraab om Hjælp, underskrevet af Amtmand *Stemann*. Det hedder i dette: — Den 21. i denne Maaned opkom der Kl. 8 om Morgen i Ringsted Klosters Udhuse, formodentlig ved forbigaaende Folks uforsigtige Omgang med Tobakspiber, en Ild, der gjorde ialt 34 Familier husvilde, disse have næsten intet reddet af deres Bohave. Forpagteren af Ringsted Kloster og flere er derved fra Velstand bragt i Armod og

Lauritz Hansen

ingen vil kunne fortsætte sin forrige Næringsvej og opbygge sin afbrændte Ejendom uden ved Hjælp af godgørende Menneskers Understøttelse. Nøden og Trangen er meget stor, men

Sct. Hansgade set mod „Lille Torv“. Man ser her Gadens Kloakrende mod Sogade. (Billede fra ca. 1870). Bebyggelsen i Gadens højre Side, set fra Torvet, stammer fra Opbyggelsen efter Branden i 1806, hvorimod Bygningerne i den modsatte Side af Sct. Hansgade stammer fra Opbyggelsen efter Branden 1747. (Bocks Atelier)

jeg har trøstet de Arme med det Haab, at Medborgeres Gavnildhed vil lindre den. Med Glæde paatager jeg mig at modtage og efter bedste Skønsomhed uddele de Gaver, hvis Anvendelse man tør betro os, slutter Amtmand Stemann.

Beretning om de 10 store Brandulykker, der bjemsøgte Ringsted 1747 og 1806

Senere tiltraadte flere andre ansete Mænd som Under-skrivere. Paa Ringsted Bys Vegne havde Byfoged *Huusher* ligeledes ydet et stort og fortjenstfuldt Arbejde for denne Sag.

I alle sjællandske Købstæder fandt der Indsamling Sted, ligeledes i København. Fra Sognene i Midtsjælland kom der klækkelige Bidrag, dog mest i Form af Klæder og Levnedsmidler.

Allerede den 2. Juli var der indkommet 1356 Rigsdaler foruden mange Fødemidler, og man kunde da begynde den første store Uddeling til de brandlidte Familier.

Sorgen hos alle dem, der ikke direkte var berørt af Branden, samlede sig om Kirkens sørgelige Skæbne.

*Kapellan Adolph Petersen,
der var Øjenvidne til Branden, beretter om denne*

Der synes at have været nogle Uoverensstemmelser angaaende Tidspunktet for Ildens Udbrud. De københavnske Aviser skrev, at Ilden udbrød Kl. 8, medens Kapellan Adolph Petersen i sin Beretning skriver, at Branden først udbrød Kl. 9½. Præstens Beskrivelse af Branden lyder saaledes i sin fulde Udstrækning:

Aaret 1806 rasede Ildebranden paa Sjælland i den Grad, at man, uagtet al god Formodning om Mennesker, dog maatte formode, at Ild paa flere Steder af skjændig Egenytte var paasat. Næsten ingen Dag gik forbi, uden man hørte om Ildebrand. Lørdag den 21. Juni kom Raden til Ringsted.

Jeg var just beskæftiget med at memorere min prædiken, da jeg hørte en hastig Løben paa Gaden. Ved at træde til

Vinduet saa jeg med Skræk den mørkeste ildeblændende Røgdamp ud fra Ringsted Kloster. Jeg ilede i Haven for at underrette min Kone derom, og vi flyttede ufortøvet al vort Bohave derned, thi da Sct. Bendts Gade stødte til Kirken, var den vist ikke fri for Fare. Kl. 9½ brød Ilden ud paa Klostret, og Kl. 2 laae Klostret, Klokkerboligen paa Kirkegaarden (hvor nu Postmesterens Bryggerlænge ligger), Postgaarden, 2 Huse paa Torvet og næsten hele Sct. Hansgade i Aske. Kirkens Overdel brændte endnu længere ud paa Dagen. Kun en Vending af Vinden, saa havde denne Bye ikke været mere. Oprindelsen opdagedes aldrig. Paa Klostret, hvis Gaard overalt var belagt med Halm, udbredtes Ilden med saa usigelig Hast, at de tililende Sprøjter intet kunde udrette. Kancelliraad Qvistgaards Familie reddede sig igennem Kirken ind i Byen. Kun lidet af deres Ejendom kunde reddes. Mere Tid havde Postmesteren og flere; men da Ilden hastigt angreb Sct. Hansgades Halmtage, blev ogsaa en stor Del Gods der Luens Rov. For det meste beboedes denne Gade af fattige Familier. Lettere blev derfor siden dens Tab at erstatte. 27 Familier (foruden mangfoldige Tjenestefolk) blev husvilde, for hvilke de, som Ilden sparede, beredvilligt aabnede deres Døre. Kun en gammel Kone, Køgeposten S. Corneliussens Moder, indebrændte. Allerede havde man bragt hende ud af Huset, men forvirret og gaaende i Barndom vendte hun tilbage for at redde og blev paa Stedet. I høj Grad forbrændt fandtes siden hendes Legeme. Hvor kunde man andet end med inderlig Medlidenheds Følelse se de mange brandlidte, der bekymrede ledte i de ryggende Askehøbe. Jeg rørtes til Taarer ved Synet af vor gamle ærværdige Kirke, hvis Brand varede, skønt altid aftagende, lige til

Aften. Klostret, som utilbørligt i senere Tider var bygget tæt op til den, var dens Ulykke. Lykkeligvis brændte kun Overdelen. De stærke Hvælvinger, som trofaste Fædre byggede, modstod de svære Klokkers Fald. Men overalt var det smeltede Blytag neddryppet i stor Mængde. Kl. 11 var Urets sidste Slag. Stormklokken styrtede fra Lydhullet ud over Indgangen ned paa Stenbroen — og blev dog brugbar.

Anden Søndag derefter begyndtes allerede Gudstjenesten atter. Jeg prædikede til Aftensang over Psalme 66, 12—14. *Vi er komne i Ilden, men du udførte os til at vederkvæges. Jeg vil gaa ind i dit Hus, etc., etc.*

Længere ud paa Efteraaret nedstyrtede (vist nok af Branden beskadiget) Hvælvingen over Orglet, og da Uvejret gjennem Aabningen og Frygt for de øvrige Hvælvingers mulige Fald afholdt Tilhørerne, ansøgte vi Biskoppens Tilladelse til at afholde Gudstjeneste i Borgerskolen. 2'den Søndag efter Paaske 1807 prædikede jeg første Gang over Act. 17. 24. Der holdtes da Gudstjeneste, skjønt 3 Gange afbrudt, da dette Lokale toges først til Lazaret for de fjendtlige engelske Tropper (der dog ikke kom) og tilsidst for de spanske i Sommeren 1808.

Efter 2 Aars Forløb, 3'die Trinit. 1809, begyndte vi den atter i den ufuldførte Kirkebygning. — Maatte jeg dog en gang se den i fuldkommen Stand!

De ved Ildebranden forarmede erholdt megen Hjælp. Den ædle Grev Danneschold gjorde Begyndelsen selve Ildebrandsdagen ved at sende en stor Vogn hid med Levnedsmidler. Siden traadte den virksomme Amtmand, Kammerherre *Stemann, Fattigcommissionen*, og under Navn af *Commission for de Brandlidte* bekendtgjorde vi i Aviserne Ulykken. Com-

Lauritz Hansen

missionens Medlemmer, især Hr. Amtmanden, virkede fjærn og nær for de Brandlidte. Betydelige Gaver af Klæder, Linned, Levnedsmidler etc. indkom, i Penge 5859 Rdl. Jeg tør nok sige, Fordelingen skete saa rigtigt som muligt. En Liste affattedes med de Brandlidtes Navne, Næringsvej, opgivne Tab, reddet Ejendoms Værdi etc. og dels derefter, dels den Kundskab, man havde om deres Forfatning, den Hjælp de andensteds fra havde faaet etc., uddeltes Gaverne 3 forskellige Gange. Og vist nok var den Hjælp, enhver privat i Penge, Fødevarer etc., af næsten lige Værdi med den offentlige.

I August rejste jeg og min Kone til Sverige, og ved Tilbagekomsten i October var allerede en Del Bygninger rejste — saa virkede Hjælpen.

— — — — —

Her slutter Kapellan Adolph Petersen sin Beretning. Der hengik nogle Aar, før Kirken var fuldt opbygget, efter at den i lang Tid havde henligget i den ynkeligste Tilstand. Ikke alene Englænderne under deres Ophold paa Sjælland under Besættelsen i 1807, benyttede Kirken som Magasin for Proviant, men ogsaa Sjællænderne selv brugte den flere Aar efter som Oplagssted for Hø. Forskellige Planer om Nedrivning af Kirken og Opførelse af en ny Kirke var fremme, indtil man endelig blev enige om en Restaurering, som vel bevarede Kirken i dens væsentligste Træk, men som i arkitektonisk Henseende var en Ytring af det samme sørgelige Barbari, der har mishandlet saa mange af vore Mindesmærker fra Fortiden. Taarnet fik ikke noget Spir, Kirkens Tag blev trukket helt ned over Sideskibene, hvorved alle Højkirkens Vinduer lukkedes, og Kirken berøvedes en stor

Beretning om de to store Brandulykker, der hjemsøgte Ringsted 1747 og 1806

Del af sin Lysning. Hele den vestlige Hvælving blev nedrevet og Kirken saaledes betydelig forkortet, og endelig blev hele Kirken oversmurt med et tykt Lag Cement, som fuldkommen dækkede det smukke, ældgamle Murværk.

Ved Ildebranden og de deraf følgende Arbejder havde naturligvis ogsaa Kongegravene i Kirken maattet lide meget. Gravstenene var ikke alene udslidte, men ogsaa knækkede i mange Stykker. Baade Kongegravene og den Kirke, som Valdemar den Store midt i al sin Magt havde rejst til et Gravsted for sig og sin Slægt, frembød et lige saa ynkeligt, som for det danske Folk nedværdigende Skue, skriver Arkæologen, Professor *Worsaae* i 1863.

Ved en efter Branden foretagen Taksationsforretning over Kirken, faar man et lille Indblik i, hvorledes Ilden havde raseret den gamle ærværdige Kirkebygning.

I Taksations-Forretningen, der blev foretaget den 20. Juli 1806, hedder det:

Hele Tagværket, Taarnets Kuppel, og alt Tømmeret aldeles forbrændt, Klokkerne i Taarnet dels smeltet og dels ved Faldet istykkerslaget, Kirke-Uret udglødet, nedfaldet og sammenslaget, Stormklokken i vestre Gavl nedfalden og knust, søndre Gavl nedstyrtet. Det tilbageværende Bly dels smeltet og dels forslaaet, saa at det alt maa omstøbes og til dels for Grus renses. Orglet beskadiget, dels paa Træværket og dels ved Pibernes Udflytning. Kirkens indvendige Træværk adskillige Steder anbrændt. Et stort Stakit nedbrudt og Træet brækket. Østre og søndre Døre aldeles brændt. Nordre Port eller høje Døre forbrækket. Søndre Vinduer for Enden af Orglet meget spoleret, og de øvrige Vinduer alle taget Skade.

Lauritz Hansen

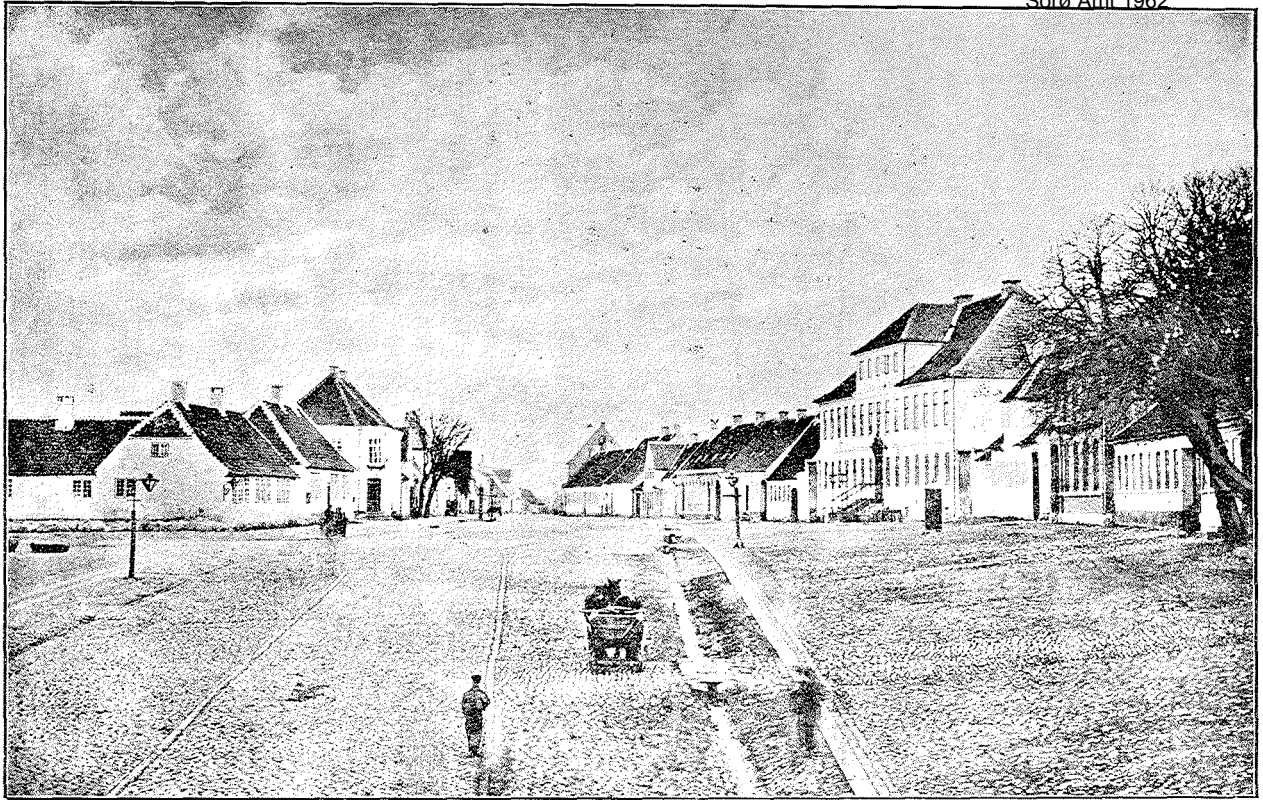
Latinske Skole har intet tilbage uden Murene, Kirkens Døre ind til Landstingshusets udbrækket. En Del af Hovedgangens Stole paa nordre Side ganske nedbrudt og ubrugelige, alle Pulpiturerne og lukte Stole meget beskadiget, og tildels ikke til at reparere. Mange af Stolene anbrændt af det nedfaldende Bly. Kirkens indvendige Afpudsning lidt meget ved Stødet paa Gevælfterne, Betræk aldeles forbrændt.

— Denne hele Skade, naar den skal istandsættes i samme Størrelse og Form som før, vil efter billigste Beregning koste mere end hele Assurancesummen, 24.000 Rdl., beløber, og da det brændte saaledes er noget for ringe andet til Forsikring i Tilfælde af en total Skade som denne, saa skønner vi ikke rettere, end at Kirken burde have den hele Summa. Imidlertid har vi efter bedste Skønnende anslaaet alt Blyet, Klokkemalmen, de faa Træmaterialer og nogle Mursten af den søndre Gavl, samt de faa Tagsten, som hist og her hænger over de nederste Gevælfter, saavel som indvendige Mobilia, for en Sum af 3.700 Rdl. Skaden bliver da 20.300 Rdl.

Brandskaden ved Landstingsbygningen ansattes til 400 Rdl.

Sjællands Landstingshus (det nordre Sidekapel) var tilbygget Sct. Bendts Kirke mod Øst. Det var grundmuret og teglhængt, samt indrettet til 2 Værelser med Bræddegulv, hedder det i Taksations-Forretningen. Det inderste af Værelserne udgjorde Landstingsstuen.

Det søndre Sidekapel, hvor Latinskolen tidligere havde til Huse, staar ikke opført i Taksations-Protokollerne som selvstændig Bygning, men ses at være inddraget under Kirken.

Øverste Del af Torvet, set mod Nørregade, med den gamle Borgerskole paa Hjørnet til venstre. (Billedet er fra 1860'erne). — Denne Bydel stammer fra Genopbyggelsen efter Branden 1747.

Lauritz Hansen

Belært af bitre Erfaringer ved, at man i en Købstad havde straaatækte Huse, blev der truffet Foranstaltninger til en noget bedre Byggemaade, og i Juli 1806 blev der nedsat en Byggekommission for Ringsted, hvis Opgave skulde være at drage Omsorg for de nødvendige Sikkerhedsforanstaltninger ved Genopbyggelsen af den nedbrændte Del af Byen.

Det blev dog i Almindelighed meget beskedne Bygninger, der rejste sig paa Brandtomten, men der blev krævet, at der fremtidig skulde være Tegtag paa alle Bygninger.

To af de nedbrændte Bygninger — de to Sidekapeller ved Kirkens Østside, hvor Latinskolen og Landstinget i over 200 Aar havde haft til Huse — blev ikke genopbygget. Deres Saga var ude og dermed gledet over i Historien. Ringsted Latinskole blev nedlagt 1739, og Landstinget som saadant ophævet i 1805, idet Institutionen blev erstattet af Overretten.

Hvad de øvrige nedbrændte Bygninger angik, blev disse efterhaanden genopført. Den lille Bys Indbyggere var flittige og nøjsomme, og ved gensidig Hjælpsomhed formaaede de, skønt Fattigdom og Nød prægede mange af de Brandlidte, at genoprejse deres Hjem, men det uhyggelige Minde om Branden og det Indtryk, det gjorde paa dem, forvandt de aldrig.

— — — — —

Til Slut vil jeg ligeledes gengive en mundtlig Overlevering af Brandens Opkomst i 1806. Den er fortalt mig af afdøde Rentier *Hans Knudsen*, Ringsted, der døde for et Par Aar siden, omtrent 95 Aar gammel. Den var fortalt ham af en gammel Mand, som havde Beretningen fra paalidelig Kilde.

Beretning om de to store Brandulykker, der bjemsogte Ringsted 1747 og 1806

Den lyder saaledes: — En gammel Bonde fra Torpet var hin blæsende Midsommerdag den 21. Juni 1806 paa Vej mod Ringsted, rygende paa sin Tobakspibe. Da han naaede til Klosters Avlsbygninger, der laa lige ud mod Landevejen, var der ikke mere Ild i Piben, og i Læ af Klosters store Ladebygning vilde han forsøge, trods den stærke Blæst, at faa Ild paa Piben ved Hjælp af sit Fyrtoj. Om dette lykkedes for Bonden vides ikke, men derimod var der en Gnist, der antændte det knastørre Straatag paa Ladelængen. Her kan man med Rette sige: „Liden Aarsag, stor Virkning“. I Løbet af faa Timer havde den lille Gnist udslettet det gamle Benediktinerkloster og hele den sydlige og sydøstlige Del af Byen samt gjort store Ødelæggelser paa Kirken.

— — — — —

Om denne mundtlige Overlevering af Beretningen om Branden er rigtig eller ej, ved ingen, lige saa lidt som man ved, om den hidtidige Beretning om Ildens Opkomst er rigtig: At en Landstryger havde ligget med sin Tobakspibe i et af Klosters Udhuse, og at han tabte en Glød, hvorefter han, da han saa det flammede op, skyndsomst forsvandt. Om Øvrigheden naaede at fange Brandstifteren, meldes der intet om.

— — — — —

Ejendommeligt er det, at Beretningerne om begge de omtalte Brande er nedskrevet af Byens Præster. Man har vel derfor Lov til at gaa ud fra, at de to Beretninger, der er nedskrevet med 50 Aars Mellemrum, er fuldt ud troværdige. Disse to Ildebrande danner hver for sig — ikke mindst den første — et af de mørkeste Kapitler i Ringsted Bys Historie.

Lauritz Hansen

- ★ Hans Ovesen Guldberg var Sognepræst i Ringsted fra 1740—1769 (død 1769). Han ligger begravet paa Sct. Bendts Kirkegaard, hvor hans Gravsten endnu ses. Den ligger umiddelbart foran Kirkens østre Mur, tilhøjre for Korrundingen. Stenen er stærkt beskadiget og Indskriften saa godt som ulæselig.
- ★ Adolph Petersen var residerende Kapellan ved Sct. Bendts Kirke i Tiden fra 1799—1811 (blev senere Sognepræst i Slangerup).